

Treskoposten

GABRIEL SCOTT -dagene 2021

Lørdag 4. september

19:00 FESTAFTEN,

Dahlske videregående skole,
Grimstad

INGJERD MODAL

leser fra *Det gylne evangelium*

HENRIK RAFAELSEN,

GIERT WERRING

og **LARS EMIL NIELSEN**

fremfører utdrag av

forestillingen «**Jernbyrden**»

MUSIKKINNSLAG

ved tidl. Dahlske-elever.

KORSANG

fra «Jernbyrden»-forestillingen.

Dirigent: **Tor Livar Grude**

BOKSALG

ENKEL BEVERTNING.

Billett ved døra **kr 200,-**

Søndag 5. september

19:00 Temakveld i Høvåg kirke

SVEIN KLEIVANE gjenforteller

«**Det gylne evangelium**»

KNUT SIGURD BYGLAND,

sang

KIRSTI P. HAUGEN,

piano/orgel/vokal

**GABRIEL SCOTT
SELSKABET**
Andre arrangementer
www.gabrielscott.no

Velkommen til Gabriel Scott-dagene 2021

Lørdag 4. september inviterer vi til festaften på

Dahlske videregående skole kl. 19,

Lillesandsveien 39, 4877 Grimstad

Se program s. 3

Ta av fra E18 ved avkjøring
NR 81 Øygardsdal-Krysset.

Følg 420 ta første avkjørsel til
venstre (ved Norfloor Grimstad)

Følg veien til Dahlske
videregående skole på høyre side
(Kjøretid: ca 3 min Øygardsdal-Krysset.)

NYTT FRA GSS FORLAGET til Scott-dagene

100-årsutgave av DET GYLNE EVANGELIUM

Innbundet jubileumsutgave 1921-2021.

Illustrert av Arvid Bergstøl.

448 sider. **Innb. kr 399,-**

Selskabets leder har ordet	Side 2
Gabriel Scott-dagene 2021	Side 3
Et kaldt og godt årsmøte	Side 4
Käthe Miethe	
– oversetter, og selger av Corona skrivemaskin	Side 5
Gabriel Scott som filosof del 2	Side 6
Gabriel Scott - stadig i vinden	Side 7
Peder Roe (1838-1915) og <i>Pider Ro's historier</i>	Side 9
Haassen mi sylta kineserane	Side 14
Ukjent vers i Scott-dikt – Scott var redd for Russland	Side 15
Henny Skjønberg (Tante Pose) hedret på Nasjonalbiblioteket	Side 15
Gabriel Scott- det var engang	Side 16
Gabriel Scott (1874 – 1958) En glemt eller gjemt dikter	side 17
Bokliste	Side 20

Lederen har ordet

Kjære Scott-venner!

Odd Børretzen, forfatter, humorist og vokalist, skrev i 1996 låta «Fortere», og jeg siterer derfra:

Alt går så fort i våre dager.

Ikke bare tiden,

ikke bare flyet til Amerika, biler, tog og båter,
ikke bare musikk.

Japanerne har fått tiden ned til fire
minutter og femten sekunder på en avspilling
av Beethovens femte symfoni.

Så fort går det. Alt går fortere.

For eksempel skiløpere; for eksempel femtikilometerløpere.

Før, for eksempel under Olympiaden i nitten-to-og femti fikk femtikilometerløpere kriser i skogen, underveis,
kanskje flere kriser.

Og da stanset skiløperne og tenkte. «Hvor er det jeg skal? Hva er hensikten?».
Og trærne sto snøtunge rundt skiløperen og skiløperen står der i skogen og
tenker kanskje. «Hvordan har mor det nå?»

Så gikk han videre.

...

Mens nå, nå kan du for eksempel gjennomsteke en høne, infrarødt,
på tre minutter.

Så fort går det nå.

Men jeg går like seint som jeg alltid har gått,
Seinere.

Noen ganger sitter jeg helt stille,
og ser langsomt i veggen.

...

Denne sørlandssommeren har vært en sommer vi kommer til å huske lenge. Dag etter dag har det vært sol, lunkent hav og rolig vær. En sommer det går an å sitte stille og se både inn i veggen og ut mot havet. Kanskje helst det siste. Slike somre er godt for sjel og sinn og det får skuldre til å senke seg, og tankene til å vandre langt og fritt.

Selv er jeg født utålmodig. Alltid før presis, og irritert hvis ikke alle andre er like på plass som jeg til avtalt tid. Og det har jeg fått føle på ofte, ikke minst med en mann som alltid tar det med ro. Denne sommeren har også jeg klart å senke skuldre og la tida gå som den vil. Og tenke de tankene som dukker opp.

Skjønt – det er mange ting og dingser som gjør det vanskelig å tenke lange tanker. Tida blir splittet opp, det plinger i telefoner og det dukker opp meldinger både her og der. For meg og mange i min generasjon er det overkommelig å forholde seg til dette, vi klarer til og med å skru av tilgjengelighet nå og da, og hengi oss til «real time», men for de som vokser opp nå, er det verre. Jeg underviser på universitet og i videregående skole. Det er jo ikke noe nytt at de som sitter på skolebenken drømmer seg vekk og tenker på andre ting. Men nå opplever jeg stadig vekk studenter og elever som ikke klarer å konsentrere seg om en ting om gangen, de sender meldinger og kan holde flere digitale samtaler gående samtidig som de mer eller mindre er til stede i et klasseromfelleskap. Fler og fler er mer til stede i en digital verden enn i virkeligheten. Det er synd. Alle hadde vi hatt godt av å gå litt saktere og se langsomt i veggen – og ingen andre steder – noen ganger. Gabriel Scott sier i sitt forfatterskap mye om det å bare være til og høre til. For eksempel i *Jernbyrden*:

Anne Bjørkvik

Her finnes vel få pladser langs kysten, som er slik beskaffen som Høgvåg. Ikke så at forstå, at her er storartet på noget vis, men her er så velsignet venlig og stille, her er som så mange lune krokar.

Og her har alltid fulgt hygge og plasér med krokene.

Der kan en sitte så greit for sig selv og tuste med det en har mest lyst til. Og folk har alltid tustet i Høgvåg.

- Jauvisst, å så kan mi lissom velge. Mi kan sidde her og tuste –
- Og så kan mi sidde her og tenke –
- Og så kan mi bare sidde her og sidde, ikkje vel?

Jeg ønsker alle en god sensommer og høst!

Snart er det september og Gabriel Scott-dager. Jeg gleder meg stort, både til å høre utdrag fra *Jernbyrden*, og fra *Det gylne evangelium*. I tillegg blir det mye fin musikk. Vel møtt alle!

Hva som siden skjer, vil tida og ikke minst pandemi-situasjonen vise. Det har vært et stakkarslig år for kultur-livet. Jeg håper og tror det går mot lysere tider og flere arrangementer.

Beste hilsen
Anne Bjørkvik

Velkommen til

GABRIEL SCOTT-DAGENE 2021

LØRDAG 4. SEPTEMBER

19:00 FESTAFTEN,
Dahlske videreg. skole, Grimstad

INGJERD MODAL, opplesning fra «Det gylne evangelium» i forbindelse med 100-årsjubileumsutgaven av boken.

HENRIK RAFAELSEN, GJERT WERRING og LARS EMIL NIELSEN fremfører utdrag av «Jernbyrden».

Musikalske innslag:

- **Tidligere elever fra Dahlske**
 - **Korsang.** Tre sanger fra forestillingen «Jernbyrden», dramatisert av Rune Belsvik, bearbejdet av Anne-Karen Hytten, og musikk av Asbjørn Arntsen), spilt på Åmland i Høgvåg i 2009, -11 og 13: «Det frø», «God natt», «Gi den bedrøvede vin» (Tekst: Gabriel Scott, Melodi: Asbjørn Arntsen) Koret er sammensatt av sangere fra «Jernbyrden»-forestillingen og Lillesandskoret «Storegabet» Dirigent: **Tor Livar Grude**. Akk.: **Åse Moi**, piano, og **Håkon Huldt-Nystrøm**, kontrabass.
- BOKSALG**
ENKEL BEVERTNING. Billett ved døra **kr 200,-**

NYTT FRA GSS FORLAGET til Scott-dagene

**100-årsutgave av
DET GYLNE EVANGELIUM**
Innbundet jubileumsutgave 1921-2021.
Illustrert av Arvid Bergstøl.
448 sider. Innb. kr 399,-

SØNDAG 5. SEPTEMBER

19:00 Temasamling i Høgvåg kirke
SVEIN KLEIVANE, gjenforteller «Det gylne evangelium»
KNUT SIGURD BYGLAND, sang
KIRSTI P. HAUGEN, piano/orgel/vokal

Gave til GSS kan gis ved utgangen. Bekrænsning av Scott-varden.

► **INGJERD MODAL** er Gabriel Scott Selskabets mor, og er ofte engasjert som oppleser og forteller. Hun er hjemmebaker og kunstner, og hyperaktiv i Høvågs kulturliv, med mange jern i ilden.

► **HENRIK RAFAELSEN** er fra Kristiansand og studerte ved Teaterhögskolan i Stockholm. Han har jobbet ved Stockholm Stadsteater, Det Norske teateret, og Nationaltheateret, før han begynte i Kilden teater- og konserthus i 2020. Henrik spilte Jan Vibe i forestillingen Jernbyrden.

► **GIERT WERRING** også fra Kristiansand, er figur-spiller, dukkemaker og skuespiller, har arbeidet både som pedagog og kunstner, og har betydd mye for utvikling av figurteater i Norge. Giert har vært ansatt på Kilden i flere år. I Jernbyrden spilte han «Søskenbarnet».

► **LARS EMIL NIELSEN** kommer fra Lillesand. Han har vært skuespiller i flere produksjoner på Kilden, og har produsert og spilt flere oppsetninger av Pider Ro. Lars Emil hadde rollen som Skipperen i første oppsetning av Jernbyrden i Høgvåg 2009.

► **TOR LIVAR GRUDE** er utdannet kirkemusiker og musikkpedagog, og har siden 1981 arbeidet i Grimstad som aktiv musiker, lærer på musikklinja ved Dahlske vgs, som komponist og kordirigent. Han dirigerte koret i Jernbyrden 2009 og -11.

► **SVEIN KLEIVANE** er fra Bygland, og omtales som en av Setesdals beste fortellere — aktiv i kirke, bedehus og teaterlag. Han har drevet med skogsdrift, sagbruk og brøyting. Nå er han pensjonist, men mest matros og guide på DS «Bjoren» på Byglandsfjord.

► **KNUT SIGURD BYGLAND** er fra Arendal, og har studert musikkteater ved Bårdar-akademiet, har sunget i musikalene både i Norge og Sverige. Kom til delfinalen i The Voice 2021.

► **KIRSTI P. HAUGEN** er musikalsk leder i Fevik kirke i Fjære menighet, aktiv både som utøvende trubadur, motivator og kordirigent i sang- og musikkmiljøet i Grimstad.

Et kaldt og godt årsmøte

Mandag 26. april var vi 23 personer samlet til årsmøte på Vesterhus. På grunn av koronaen ble det arrangert på plassen utenfor Høvåg museum. Det var ganske så kaldt, så vi er glade for at Halvard Vesterhus hadde ordnet med stoler og ulltepper. Mot slutten var det en del som frøs, og noen neser som dryppet litt.

Leder Anne Bjørkvik ønsket velkommen.

1. Innkallingen og saklista ble godkjent.
2. Jens Stien ble valgt til dirigent for årsmøtet
3. Harde Johannessen ble valgt til referent, og May Robertstad og Martin Birkeland til å undertegne protokollen.
4. Anne leste årsberetningen for Selskabet. Den ble godkjent.
5. Forlagssjef Peer Rødal Haugen leste årsberetningen for forlaget. Den ble godkjent.
6. Kasserer Anders Bjørnholmen gikk gjennom regnskapet. Det ble godkjent.
7. Valgkomiteens leder Signe Bjørnholmen ledet valget. Alle som var innstilt ble valgt.

Styret:

Leder	Anne Bjørkvik	(til 2022 ikke på valg)
Kasserer	Anders Bjørnholmen	(til 2022 ikke på valg)
Styremedlem	Harde Johannessen	(tar gjenvalg til 2023)
Styremedlem	Peer Rødal Haugen	(til 2024 ikke på valg)
Styremedlem	Ingjerd Modal	(til 2022 ikke på valg)
Varamedlem	Unni Hansen	(tar gjenvalg til 2022)

Treskoposten:

Redaktør	Jorun Vatland	(tar gjenvalg til 2022)
Journalister	Kirsten og Thor Einar Hanisch	(tar gjenvalg til 2022)

Forlaget:

Forlagssjef og		
Styremedlem	Peer Rødal Haugen	(til 2024 ikke på valg)
Medarbeider	Eva Kristiansen	(til 2024 ikke på valg)
Medarbeider	Arne Henriksen	(til 2024 ikke på valg)

Arrangementskomite:

May Robertstad	(til 2022 ikke på valg)
Jorun Vatland	(til 2022 ikke på valg)
Jens Stien	(til 2022 ikke på valg)
Martin Birkeland	(til 2022 ikke på valg)
Signe Bjørnholmen	(til 2022 ikke på valg)

Valgkomite velges av årsmøtet hvert år:

Ingjerd Modal	(til 2022)
Elisabeth Dobey	(til 2022)
Mai Robertstad	(til 2022)
Signe Bjørnholmen	(til 2022)

8. Tanker og planer for inneværende år. Gabriel Scott Dagene går av stabelen 4. og 5. september. Da har vi tenkt å fremføre deler av Jernbyrden-forestillingen. Anne har klart å skaffe flere av personene som var med i 2009, 2011 og 2013; Henrik Rafaelsen, Giert Werring og Lars Emil Nielsen. Hun vil samle sammen en del fra koret, og har sendt søknader om økonomisk støtte.

9. Årsmøtet ble avsluttet.

Så var det pause med kaffe og medbrakt niste, salg av Scott-bøker, og omvisning i Høvåg museum. Og «Vibekes blomster» i nabohuset hadde åpent, slik at vi kunne varme oss og kjøpe blomster. I pausen gikk noen hjem på grunn av kulda. På bildene ser dere «vikingene» som holdt ut helt til slutt, og som fikk med seg at Signe Bjørnholmen leste så nydelig fra «Storebror»

Bildene er levert av Thor Einar Hanisch, Ingjerd Modal og Halvard Vesterhus. Referent Harde Johannessen

Kristen Raustøl, Torbjørn Johannessen og Anne Karin Bjorvand til høyre.

«vikingene» som holdt ut helt til slutt

Käthe Miethe

– oversetter, og selger av Corona skrivemaskin

Av Harde Johannessen

Visste du at den tyske bibliotekaren Käthe Miethe som oversatte syv av Scotts bøker til tysk, bodde i Norge i 1922-1924 og jobbet som selger av Corona skrivemaskiner for firmaet Knudsen & Bommen som holdt til i første etasje i Sjøfartsbygningen i Kirkegaten 7 i Kristiania? Hun var siden med Gabriel Scott på flere båtturer, og hjalp ham å skrape skjell av båten, og de satt på verandaen i sommernetene og snakket om alt, bortsett fra poesi.

En salgsbrosjyre fra 1924

Käthe Miethe ca 1923

Hun har oversatt *Kilden*, *Jernbyrden*, *Stien*, *Sven Morgendug*, *Tripp trapp tresko*, *Hollender-Jonas*, *Gutten i røyken*, *Kari Kveldsmat* og *Boken om de fire dukkene* – voksenbøkene delvis i samarbeid med sin far Adolf Miethe. Andre har oversatt fem Scottbøker til tysk.

Se Treskoposten august 2013 for de tyske titlene.

I tillegg har far og datter Miethe oversatt en del Scottnoveller eller kapitler, som har blitt trykket i Berlin-avisa «Deutsche Allgemeine Zeitung». *Skipper Terkelsen* – «Kapitän Terkelsens Erlebnis» 19. 20. og 21/6-1924, avsnittet om fyrårnet i *Vindholmens beskrivelse* – «Tellefsens Leuchtfeuer» 4/4-1931, og novellen «En liten historie fra katten», som stod i Sørlandsheftet i 1925 – «Abrahams Hose» 27/11-1928.

I tillegg har hun oversatt fem kapitler fra *Det spøker* – «Spuk im Norden», som står i samme avis, i 1925. Det er «Historien om naalene» - «Die Geschichte von den Nadeln» 2/8, «Nils Punktlig og klokkerne hans» - «Nils Pünktlich und seine Uhren» 9/8, «Kaffeslabberaset paa Kvillingheia» - «Die Kaffeeschlacht von Kvillingsheia» 16/8, «Stabburet paa Ve» - «Das wandelnde Haus» –som står kun i avisas versjon «Reichs-Ausgabe» utgitt i Frankfurt 13/9, og til sist «Træskonissen paa Kjellingland» - «Der Holzschuhgeist» 18/10. De fleste kan leses digitalt her http://zefys.staatsbibliothek-berlin.de/list/title/zdb/2807323X//1928/?no_cache=1

Så har hun *Det spøker*-historien ”Hønehuset paa kvernbakken” - ”Das Hünerhaus auf dem Mühlenberg” i tidsskriftet Ostdeutsche Monatshefte i mars 1926, og novellen ”Tordyvelen” fra *Blaaskjæl* - ”Der Mistkäfer” i tidsskriftet Deutsche Rundschau 1927 side 54-60.

Og endelig har hun skrevet om Gabriel Scott i et tynt, lite hefte «Ein Besuch bei dem Dichter» som også er trykket i tidsskriftet Das Inselschiff (1934). - Så hun er klart den mest produktive Scott-oversetteren.

Sjøfartsbygningen

VI MINNER OM GABRIEL SCOTT UTSTILLINGEN,
Akvarellene til *Kilden* av Arvid Bergstøl og stort utvalg av Scottbøker i Scottrommet på Lillesand folkebibliotek.

Gabriel Scott som filosof

Del 2: Spinoza og den store helheten

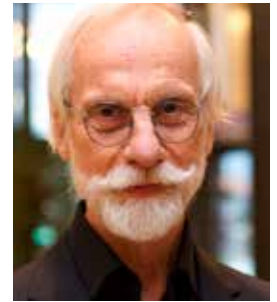
Av Hans Herlof Grelland,
Master i filosofi, cand.real., Dr. Philos. professor em. ved Universitetet i Agder • hans.grelland@uia.no

Den filosofen som ved siden av Jacob Böhme spilte størst rolle for Gabriel Scott var Spinoza. Baruch de Spinoza levde også på 1600-tallet, altså før romantikken. Han var ikke kristen, og kom i konflikt med kirken. Han var jøde, men kom også i konflikt med det jødiske samfunn. Han levde i Holland, i Amsterdam, som var et tilfluktssted for mange annerledes tenkende på den tiden. Og jødene har jo sin egen historie. Det jødiske samfunnet i Amsterdam besto for det meste av etterkommere etter jøder som hadde flyktet fra den spanske inkvisisjonen. Jødene i Spania hadde i sin tid fått valget mellom å bli kristne eller bli brent. Men mange av dem flyktet, og de fant et fristed i denne byen. Det er rimelig at disse jødene vøket over sin jødiske tro og så med mistanke på de i deres krets om avvek fra den læren det hadde kostet så dyrt å holde fast ved. Men Spinoza var en selvstendig tenker. I hans filosofi inngår også et gudsbegrep som er slik at jødene oppfattet det som ateisme. Dette førte til at han ble utstøtt fra det jødiske samfunnet.

Men Spinoza var en avbalansert person med en indre ro. Han gikk ikke inn i polemikk mot noen. Men han sørget for å få en inntekt å leve av. Han var ikke skomaker som Böhme, men linse-sliper. Scott har funnet noen gode håndverkere som forbilder. Spinoza levde av sitt håndverk og drev med filosofi ved siden av. Hans mest berømte verk har tittelen *Etikken*. Hans andre berømte disippel i Norge er for øvrig Arne Næss, men det får være en annen historie, for Arne Næss og Gabriel Scott er svært forskjellige.

Spinoza hører til den epoken vi kaller rasjonalismen, som begynner med filosofen René Descartes. Descartes bodde også noen år i Amsterdam, i frykt for de protestantiske hugenottene i hans hjemland Frankrike.

Descartes var en filosof som ville basere sin tenking på fornuft, på rasjonell tenkning. Han var også vitenskapsmann og matematiker. Han levde i tiden etter det vi kaller den vitenskapelige revolusjon. Han utvikler koordinatsystemet, et matematisk verktøy som i dag blir brukt i alle fag. Matematikken er jo slik at man begynner med noen selvinnlysende grunnsatser eller aksiomer, og så beviser man alt derfra. Descartes forsøker å gjøre det samme i sin filosofi. For å komme frem til sin grunnsats, spør han seg: hva er det som er sikkert her i denne verden? Han tar utgangspunkt i at han sitter der han sitter, ved en kakkelovn og ser denne ovnen. Noe som synes helt sikkert, er at kakkelovnen finnes, at den eksisterer. Men så tenker han at den kunne være en hallusinasjon. Hallusinasjoner er sjeldne, og leseren vil kanskje tenke at dette var et kunstig grep. Men hvis man for eksempel ser filmen *Et vakert sinn*, eller leser Arnhild Lauvengs bok *I morgen var jeg alltid en løve*, vil man forstå at hallusinasjoner faktisk forekommer, og kan medføre en opplevelse av fiktive ting som om de var solide og virkelige. Og Descartes tenker prinsipielt, han vil ha en helt sikker grunnsats som ikke rommer unntak. Så han setter seg til å tvile på alt, også på eksistensen av kakkelovnen. Men så tenker han, at når han

Hans Herlof Grelland

tviler, er det en ting han ikke kan tvile på eller bortforklare. Og det er at han tviler. Og det å tvile aktivt på noe er en form for tenkning, og det er altså helt sikkert at han tenker. Og siden han tenker, må han selv med logisk nødvendighet eksistere. «Jeg tenker, følgelig er jeg til» blir Descartes grunnsats. På dette bygger han en filosofi som ikke alle synes er like overbevisende som grunnsatsen, men han gir et forbilde og en inspirasjon for de som vil bygge sitt verdensbilde og livssyn på rasjonell tenkning og logikk.

En av dem er Spinoza. Han skrev et stort filosofisk verk, som riktignok heter *Etikken*, men det handler om Gud og verden og mennesket og helheten, og er det vi kaller «et filosofisk system», helhetssyn på tilværelsen. Og det er aksiomatisk oppbygd, med grunnsatser og logiske slutninger, som et matematisk verk. Alt han for eksempel sier om Gud bevises ut fra selvinnlysende grunnsatser. Og derfor, når han en gang ble spurt; Kan du være sikker på at din filosofi er den beste, så svarte han: Nei, men jeg kan være sikker på at den er den sanne. Og denne overbevisningen kunne han ha fordi alt i boken var utledet logisk fra helt selvinnlysende aksiomer. Dette fascinerte mange rasjonelt innstilte mennesker, og en av dem var Gabriel Scott. Spinoza fremstår på mange måter som en tvers gjennom rasjonell mystiker, med en helhetsvisjon av Gud og mennesket, en Gud som er i alt og som er bærende i alt. Det er grunn til å tro at både rasjonalisten og mystikeren Spinoza appellerte til Scott.

Spinoza

Scott har skrevet en berømt hyllest til Spinoza¹, og Spinoza blir også nevnt i den delvis selvbiografiske *Høsten*, tredje bind av *En drøm om en drøm*. Han forteller om sin romanperson Finn Eggen at han leser Spinoza. Alt tyder på at også Scott selv har lest Spinozas *Etikken*. Det kan føyes til at dette er krevende lesning.

I Spinozas *Etikken* er Gud et sentralt begrep. Gud er uendelig, og han er ett med naturen. Spinoza blir gjerne kalt panteist, men han er ikke panteist i den betydning at Gud og naturen er det samme. Men Gud er ett med naturen. Spinoza ser på naturen under to aspekter. Den skapende natur og den skapte natur. Og Gud er ett med den skapende natur. Gud er den indre enhet i naturen som helhet. Så når vi biologisk studerer molekyler og prosesser i naturen, så er det den skapte naturen vi studerer. Der finner vi ikke Gud. For Gud er bakenfor dette, Gud er den skapende prosessen bakenfor det skapte. Og Gud er den indre enhet i naturen som helhet. Og Gud kan bare oppleves intuitivt, også hos Spinoza. Så for rasjonalisten Spinoza er intuisjonen veldig viktig. Alt som er, sier Spinoza, er i Gud, og kan ikke forstås eller begripes uten Gud. Jo mer du forstår om den enkelte ting, jo mer forstår du Gud. Hvordan kunne da Spinoza bli kalt ateist? Jo, for hans Gud fremstår ikke som en person som er en annen person enn deg selv, en som du kan forholde deg til slik du forholder deg til et annet menneske, eller en som mener og vil bestemte ting. Likevel er det for enkelt å si at Spinozas Gud er et helhetsprinsipp som er gjemt bak hele naturen og i verden. Gud er en jeg kan ha en erfaring av, han kan oppleves i intuisjonen.

Spinoza er også kjent som determinist, men også her er det ikke av den tradisjonelle typen, for han sier om mennesket for eksempel, at det blir bestemt av ytre årsaker og av sin natur. Det er det å være bestemt av det ytre som er den tradisjonelle determinisme. Men Spinoza sier: Vi har størst frihet når vi er bestemt fra vår indre natur.

Spinoza kan sies å være panteist. Han mener at alt er besjelet, og at følelser er på en måte et møtested for den besjelede verden. Og her er det at Scott skriver i sin lovprisning av Spinoza at «i din opprevne sjel har universet senket seg liksom i en klar kilde. I ditt opplatte sinn har universet opplatt seg og hvasket sine hemmeligheter. Du har slepet dine linser som har latt mennesket se dypest inn i tilværelsen. Du har lært dem å søke sannheten uten å utsmykke den.»

Der ser vi filosofens rolle. Det er også å slipe til linser så mennesker kan se gjennom dem. Å ikke for å se filosofen eller filosofien, men for å se verden og se virkeligheten. Så har vi altså denne pan-psykiske pan-teistiske enhetsopplevelsen som Gabriel Scott finner igjen hos Spinoza, og som han uttrykker så godt i sine bøker. Vi leser om det hos fiskeren Markus, som er et godt eksempel. Denne tilsynelatende enkle personen blir et godt eksempel på det som også er min påstand om mennesket, nemlig den at det finnes ingen enkle mennesker. Det fins bare ufattelig komplekse mennesker. Så de som ser litt enkle ut – det er bare sånn man ser ut på utsiden. Slik tror jeg Gabriel Scott ser det også, at det er en kompleksitet også hos en person som visker i mørket, som på en måte ser de dybdene som lærde folk som Spinoza eller Jacob Böhme ellers har utmalt i sine filosofier.

Gabriel Scott - stadig i vinden

Av Kirsten og Thor Einar Hanisch

1. Fra hytteboka på Concordia hos familien Hanisch, Helløya, Gamle Hellesund 2. påskedag 2021, ved lesningen av «Jernbyrden»:

«Jernbyrden» er en fabelaktig bok, og det er en ekstra dimensjon å lese den her i Gamle Hellesund, siden handlingen er lagt til Høvåg. Det er veldig artig å kjenne igjen så mange navn og steder og få et bilde av livet her for 250 år siden.

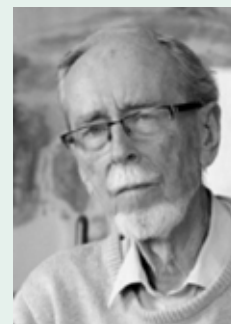
ANBEFALES. Varmeste hilsener, Hilde Gunn og Rolf Erik

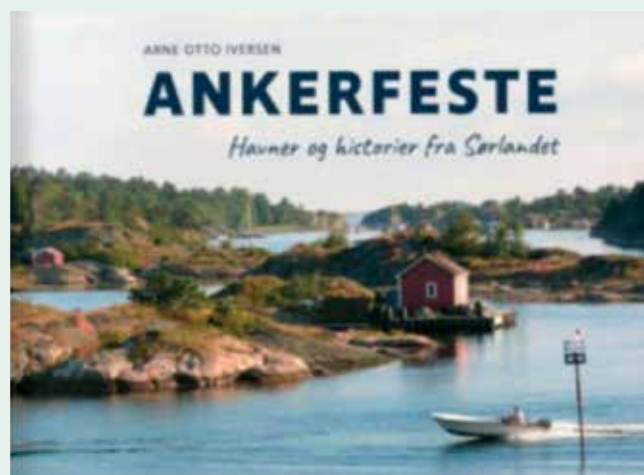
Hilde Gunn og Rolf Erik Hanisch. Foto: TEH

2. Fra Vårt Land, reportasje om professor Notto Thelle på temaet «MIN TRO» for fredag 4. juni 2021, overskrift «EI STØRRE TRU» og ingress «I møte med buddhistmunken lærte Notto Thelle gjestfridom. Og han lærte å holde truslandskapet ope». Og relevant for GSS, svarte han på **4 raske**:

«GUD ER: Livsens kilde. EG KLARER MEG IKKJE UTAN. På gravsteinen min skal det stå: Takk for alt. BOKA ALLE MÅ LESE: Gabriel Scotts *Kilden*. Eg er for godt oppdradd til å anbefale egne bøker, men gjer det likevel: *Gåten Jesus*

3. Fra Fædrelandsvennen KULTUR 13. juli 2021, Emil Otto Syvertsens bokanmeldelse av nettopp utkommet bok *Ankerfeste Havner og historier fra Sørlandet* av Arne Otto Iversen: sitert slik: «Gabriel Scotts *Kilden* er et kraftig oppgjør med stupide vekkelsespredikanter og hysteriske mørkemenn. Vilhelm Krag var «et ødeland». Og da han flyttet inn i Havbugta var han innom eksklusive Ernst Hotell for å få med seg et par kelnere og et lass med sjampanje». Ifølge anmelderen er denne boka sikkert utmerket som praktisk havneguide, men den er slurvete både i språk og innhold i kulturdelen. Terningkast 3.

Og hvis vi skal samle oss om en filosofi hos Gabriel Scott, hvis vi skal prøve på en enkel måte å si noen konkluderende ord om filosofien hos Gabriel Scott, så er det naturmystikken og helhets-mystikken vi må peke på. For når vi ser på helheten, er det naturen, inkludert alt mennesker har skapt, det er deler. Vi har bygd ting. Men alt vi har bygd er i naturen. Så naturen er den store helheten. Naturmystikk er det samme som helhets-mystikk.

En slik mystikk kan vi kjenne oss igjen i hos Spinoza, hos Jacob Böhme. Böhme er den som har skildret erfaringen og har reflektert over erfaringen. Spinoza er den som på en måte har gjort helhetsmystikken til gjenstand for rasjonell tenkning og betraktning. Man kan være rasjonell, matematisk og logisk, og samtidig være en helhetsmystiker. Det er ikke noe motsetning. Det er dette jeg tror Scott liker. Og i denne helheten er de store tingene skjønnheten, kjærligheten og det gode. Det han skildrer er slående. Og så blir det slik at Gabriel Scott tar med seg disse storslagne, storslåtte, perspektivene inn i sin skildring av de enkelte menneskene, i de romanene som er mye mer realistiske, kanskje også mer realistiske enn *Kilden*. *Kilden* er paradoksal bok. Den handler om en konkret person, som lever sitt enkle og konkrete liv. Men den er samtidig et poetisk stykke om en stor visjon. Likevel blir det nok slik at ingen av oss som leser *Kilden* som tenker at nå skal jeg leve som fiskeren Markus. Det blir for enkelt. Samfunnet er for komplisert. Vi er for kompliserte. Samspillet mellom oss er for komplisert.

Men hvis du går til andre av Scotts romaner, kan du finne kompliserte mennesker i sosialt samspill. Men hele tiden har han med seg disse gode verdiene inn, og ser – og det er karakteristisk for Scott – at han ser personene sine med et kjærlig blikk. Dermed blir det slik at vi som leser også blir også trukket med i dette blikket. Det er mye kjærlighet i Scotts bøker, og det er litt fascinerende at han har dette storslåtte, filosofiske rammeverket rundt det, samtidig som han har evne til å se de fine detaljene i hva som skjer mellom de enkelte mennesker, selv under enkle forhold.

Det er så mye jeg vil si i denne artikkelen, men som en avslutning som egentlig er en digresjon, vil jeg sammenholde en tekst av Scott med en tekst fra en annen naturmystiker som Scott neppe har lest, men som åpenbart er en beslektet sjel, nemlig den kinesiske filosofen Chuang Tzu (*Zhuangzi* etter en mer moderne transkripsjon). Chuang Tzu (365-290 f.Kr.) er forfatter av en bok av samme navn og regnes med i

den daoistiske (taoistiske) tradisjonen. Boken *Chuang Tzu* er full av filosofiske fortellinger og liknelser. Her er en av dem:

Chuang Tzu og Hui Tzu gikk omkring på broen over Hao-elven. Chuang Tzu bemerket: «Ørretene spretter lystig omkring – det er fiskenes form for fornøyelse». Hui Tzu sa: «Du er ikke en fisk. Hva vet du om fiskenes fornøyer?» Chuang Tzu svarte: «Du er ikke jeg. Hvordan vet du at jeg ikke forstår fiskenes fornøyer?» Hui Tzu svarte: «Jeg er ikke du. Det er sikkert at jeg ikke vet hva du vet. Men like sikkert er det at du ikke er en fisk og følgelig ikke vet noe om fiskenes fornøyer». Chuang Tzu svarte: «La oss gå tilbake til begynnelsen. Du spurte hvordan jeg kjente fiskenes fornøyer. Selve spørsmålet røpet at du visste at jeg visste det. Og jeg vet det her vi står på denne broen.»²

Jeg kom til å huske denne lille fortellingen da jeg leste følgende passasje i Scotts *Våren*:

Marius var liksom selve naturen, skogen, marken, bekken, dyrene – alt det som lokket og drog. ... Han kunde smatte ekorn til sig og få villduene til å svare fra holtet. Han hadde rede på fisken i bekken, på stubber og strå og alt som var til og kunne til og med hensette sig i det og forklare hvordan de kjente det.

Finn spurte om en pinne en gang, hvordan det kjentes å være den.

– Å, det kjennes ikke stort.

– Men en blomst da, eller et strå?

Jo, det var godt å være en blomst, det var som å lukke øynene i solen.

...

– Men hvordan kan du vite alt dette?

– Jeg vet det bare, forstår du.³

Slik ser vi en global samhörighet i menneskelig tenkning og erfaring, på tross av avstand i tid og rom. En samhörighet som passer til denne vår jordnære forfatter med de store livsperspektivene.

Fotnoter:

- 1: Bjørn Hemmer: Sørlandet og litteraturen. Høyskoleforlaget 1995 (s. 103-104).
- 2: Taoismens klassikere. Torleif Dals Kulturbibliotek. Aschehoug 1989 (s. 96)
- 3: Gabriel Scott: En drøm om en drøm. Våren. Gyldendal 1940 (s.89). Ny utg.: Gabriel Scott Selskapet 2017 (s.74-75).

Peder Roe (1838-1915) og Pider Ro's historier

Av Harde Johannessen

Pider Ro var en virkelig person. Han bodde i ei gammel skøyte ved Lagmannsholmen i Kristiansand. Scott besøkte ham mange ganger, og publiserte hans historier først i aviser fra 1895 av, og siden i vittighetsbladet «Korsaren», og som del av bøkene *Lillehavns mysterier* 1 og 2 i 1898 og 1900, og endelig som egen bok i 1905, 1941 og 1950/51. Og det har kommet flere senere utgaver.

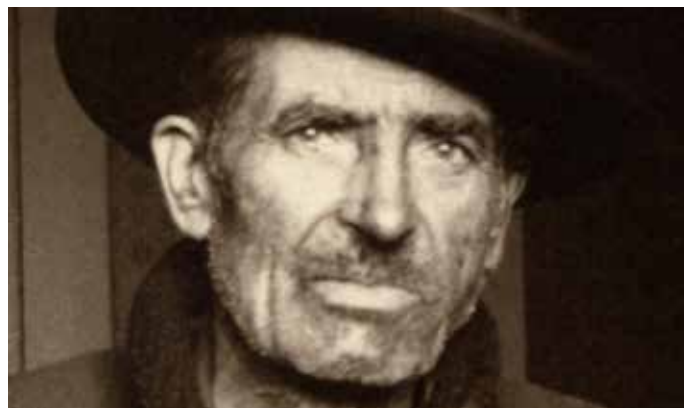
Pider Ro var en av de beste fortellere som Sørlandet overhodet har hatt, skriver Gabriel Scott i forordet til 1941-utgaven. Og i 1950-utgaven, skriver han at han hadde en utpreget fabulerende evne og var utrolig oppfinnsom, så han fortalte historiene i mange versjoner som avvek sterkt fra hverandre. «Skrønene laget han på stående fot etter som vårt spørsmål om et eller annet falt.» skriver «T» i Østlands-Posten 1929. Han var «den absolutt mest intelligente blant de originaler som har vært i Kristiansand», skriver «ovva» i Christianssands Tidende i 1950. De fleste kalte ham Peder, men de som kjente ham best på brygga kalte ham Pider. Da Det Dramatiske Selskab i Kristiansand brukte både Pider og Peder, ble det en diskusjon i Christianssands Tidende i februar 1931. Scott har udødeliggjort ham som Pider, og vi har nå Pieder Ro restaurant i Kristiansand.

Pider ønsket å bli tatt alvorlig og imponere med historiene sine, men Gabriel Scott har gjort ham til en komisk figur, blant annet ved å avsløre Piders manglende kunnskap om verden, spesielt i 1905-utgaven der Madagaskar blir Madam Gresskar, og Barcelona Barselkona. Lærer Oskar Fiskaa, skrev om Pider Ro i Fædrelandsvennen i 1927, 1932, 1934 og 1938. «lunt og stilfærdig falt ordene, men med en slig troværdighet, at tilhørerne rent vilkaarlig fik indtryk af at han fuldt og fast trodde det var sant», og Scott bekrefter i 1950 «Pider Ro virket rolig og lun og snakket med en viss sindighet så han aldri snublet i ordene.»

Fiskaa skriver i 1927, fra da han drakk kaffe sammen med Pider Ro hver søndag. Det var hos en av Kristiansands største skippere som var gått konkurs, og som fikk bo i et lite hus i bukta ved Myren gård, fra begynnelsen av 1870-tallet til han døde. I 2017 ble huset totalrenovert og utvidet.

Huset i Myren-bukta ca 1897, for Sigrild Johnsen til venstre er født i 1887.
Foto lånt av Siren Bulie.

Bildene av Pider Ro i båten er tatt slik pilen viser. Lagmannsholmen var før en holme. Den lille brygga ved den røde prikken er sannsynligvis brygga vi ser på begge Pider-Ro-bildene.

Foto fra Vest-Agder-museet/Agderbilder.no

«Thi Peder var rigtignok en original og stor raring, men ingenlunde nogen skrønemager, ligervis som Finn Fogg. Af det følgende vil erfares, at det ikkun var smaa sandfærdige historier, som Peder med stor troværdighed fortalte paa sin egen stilfærdige maade. –

Første gang, jeg mødte ham, var ude hos gamle skipper Bergfeldt i Myra. Bergfeldt var nu paa sin maade ogsaa en ensom original. Hver søndag formiddag pleide jeg at besøge Bergfeldt, mest formedelst hans mange historiers skyld, og ligesaa regelmæssig kom Peder roende i sin velkjendte skjegte og fik sine reglementerte to kopper kaffe. Naar saa Bergfeldt hadde røgt ud to af de fire færdigstoppede langpiber, var praten i fuld gang. Saalænge den dreiet sig om fiskeriets mangehaande mysterier – og heri var de begge yderst forfarne – gik alt saare godt. Men Peders specialitet var nu engang havfruer, og naar han kom ind paa sine oplevelser ude paa Kinn og Dvergsøia, hvor han ikke kunde faa ligge i fred for disse skønheder, blev Bergfeldt arg. Han var nemlig en oplyst mand og slet ikke overtroisk. Peder forsikret rigtignok, at det han hadde set og oplevet med egne øier, maatte han jo tro paa. Men Bergfeldt forsikret, at Peder var et naud og en skrønemager – og dermed blev Peder sint og ruslet sin vei. For næste søndag at komme igjen.»

I annonser kalles Pider Ro-historiene for Münchhausen-historier. Disse historiene er også fantasifulle og usannsynlige skipperskrøner, men de er ikke morsomme, synes jeg. De er like alvorlige som Pider Ro selv. En ler ikke av dem. Pider Ro-utgavene til og med 1905 er litt omstendelige i språket, så en ler ikke så mye. Men i 1941 har Scott jobbet mye med språket, og gjort det så levende at en kan le seg skakk.

En blanding av Scott og Ro

I 1905-utgaven skriver ikke Scott noe om at han har diktet det meste selv. Så Fiskaa protesterer: «*Naar Finn Fogg fortæller sine vidunderlige historier om Pider Ro, da farer han galt afsted, saasom han digter op det meste.*» Scott tar opp dette i forordet i 1941, om Finn Fogg. «*Jeg vil ikke påstå at han er ophavsmannen til alle historier, tvert om vet jeg med sikkerhet at Finn Fogg har laget en del av dem*» - det er som når en finner en knokkel av et forhistorisk dyr og rekonstruerer resten, skriver Scott. I 1941 står det på framsiden «*Finn Fogg ... ved Gabriel Scott*», og i 1950 «*Pider Ro ... ved Gabriel Scott*». Scott skriver til Gyldendal i 1950 «*Jeg er jo ikke eneforteller av dem, den virkelige Pider Ro har også sin andel – f. eks. har Pider Ro fortalt historien «Hå hvitt e' godt for» og gitt motivet til historien om håndkjerren og havfruene.*» Motivet til «Et beist» kommer fra Pider Ro, ifølge Østlands-Posten.

De tre bildene

Det finnes tre kjente bilder av Pider Ro. Det vanligst brukte er av en ukjent fotograf i 1896. Det ble samlet inn av østerrikeren Ferdinand Blazek (1875-1949) som samlet på gamle Kristiansands-bilder. Det oppbevares på Fylkesmuseet i Kristiansand. Blazek startet Kristiansands første musikkforretning og introduserte byens kinematograf. De to andre bildene er tatt i juli 1904 av Frithjof Valeur (1879-1945) som var bylege i Kristiansand. De ene er til forveksling likt Blazek-bildet. Nærbildet er tatt på kjøkkenet på Kristiansand postkontor hvor Valeurs far var postmester. Bildet ble oppdaget av Inger Johanne og Knut Mæsel ifm med de fantastiske bøkene *Rusleturer i Kristiansand*.

Pider Ro 1896 og juli 1904, på båten ved Lagmannsholmen

Mette-Marit, sauer og Pider Ro ...

... har det til felles at de liker den samme bukta på Flekkerøya, der det stod radiomaster i mange år. Mette-Marit ville ha NRK-bygget som hytte. På andre siden av bukta står ei lita løe som tilhørte sommerhuset til seilmakermester Ole Schourøe fra ca 1812 til 1832, og som ble kalt «Skaures høløe» i mange år. Her likte Pider Ro å overnatte. Nå bor det sauer der. Jeg anbefaler å lese hele historien i *Fædrelandsvennen* for 5/11-1938, «Pider Ro og havmændene»- om da de skremte ham.

Pider Ro's liv

Vi har en god del opplysninger om Pider Ro fordi han satt et år i fengsel i 1905 til 1906. Han så ganske normal ut i forhold til mange andre originaler i Kristiansand. Han var 1,62 meter høy og hadde sped legemsbygning, ovalt ansikt, blå øyne, mørke øyenbryn, rett nese med et arr over, bred hake, lav panne, gråsprengt hår og var skallet. Han hadde brokk. Han hadde blå skyggelue, gråspettet dobbeltknappet jakke, mørk grå vest, sorte bukser, høye militærsko, og sort- og hvittruet halstørkle. Han hadde god helse, og var arbeidsdyktig. Og han veide bare 50,7 kilo, men på forsiden av *Pider Ro's historier* i 1905 er en mann som veier langt mer.

I 1950 skriver Scott at Pider Ro kom fra gården Ro i Halse og Harkmark ved Mandal, og at han herfra kom til Kristiansand. Denne opplysningen antar jeg Scott har fått fra Pider Ro selv, for Pider Ro visste ikke så mye om sin opprinnelse, framgår det av de offentlige protokollene. Pider Ro oppgav ulike fødselsår ved ulike anledninger, som 1832, 1834, 1836, 1837, 1838 og 1839, men ifølge kirkeboka ble han født 28. desember 1838, i Kristiansand. Han var sønn av en svensk matros Johan Petter Bjørnvald, og en «pike» Aase Marie Nielsdatter. De var altså ugift, så Pider Ro var et «uægte» barn. 20. januar ble han døpt Johan Petter Bjørnvald, men i offentlige dokumenter kalles han både Johan Petter, Johan, Petter, Peter, Peder, Pider og Pieder.

Mora forlot ham da han var tre dager gammel, og reiste til Arendal. Pider ble oppfostret hos sin mormor Martha Aarnes i 1 ½ år. Ved konfirmasjonen i 1854 fikk han «Ret bra» i kristendomskunnskaper, og han var da til oppfostring hos Jens Andersen og Marie Ro i Holbergs gate 27. Han ble kalt «Peder hos madam Ro», og siden «Peder Ro». Leewy sier at Marie Ro kom fra Ro i Hægebostad. Det kan nok stemme. Hun ble født i Kvås i Lyngdal, men ble tidlig farløs og gården ble solgt, og da var veien kort til Hægebostad. Det er også mulig at hun kan ha bodd noen år på Ro i Mandal, som Scott skriver.

Pider bodde hos Marie og Jens i alle fall fram til konfirmasjonen i 1854. Det året solgte Jens huset, men beholdt retten for seg og kona til å bo i en del av huset. Pider nevnes ikke i avtalen, så det kan tyde på at han var i ferd med å forlate hjemmet. Leewy forteller at Pider var en snill

gutt som gikk «selvstyrt». I midten av Holbergs gate var det mange prostituerte, og Pider kom tidlig under påvirkning av «clerken» Jente-Jørgen i nabohuset som skaffet kunder til de prostituerte, særlig under Krimkrigen 1853-56 da Pider var 15 til 18 år, og byen hadde jevnlig besøk av fremmede orlogsskip med opptil tusen mann. Han ble Jente-Jørgens etterfølger. Rett rundt hjørnet, i Skippergata 111 var det horehus. Dette er kanskje Kristiansands eldste hus, og står nå på Fylkesmuseet. Vi vet ikke når Pider Ro begynte som «clerk» eller hvor mange å han holdt på.

«Pider Ro's horehus» på Fylkesmuseet.

Pider finnes ikke i mønstringsprotokollene for sjømenn i 1860. Men han var sjømann i kystfart i sine yngre dager. Han skal ha vært forlovet med «Bergitte» fra Svinør da han var ca 28 år, altså rundt 1866, og gjort henne gravid, men hun døde i barselseng.

I 1875 bodde Pider i Kristian 4's gate 24, i andre etasje. I 1905 forteller Pider Ro at han hadde bodd i skøyta ved Lagmannsholmen i 30 år, altså fra 1875. Det stemmer ikke helt med at Gabriel Scott sier han slo seg ned i skøyta i begynnelsen av 1880-årene. Kan han i en mellomperiode ha bodd på forskjellige steder ute i skjærene? - for Fiskaa forteller at Pider likte å bo i Skaures løe på Flekkerøy, men at da han en gang ble skremt, rømte til fjellhula «Bagerovnen» på sørøstpynten av Bragdøya - altså ikke tilbake til noen båt ved Lagmannsholmen. Men ved folketellingen i 1885 bodde han i alle fall i skøyta.

I 1905 kom altså Pider Ro i fengsel. Han satt et år på Akershus festning. Han hadde utført utuktige handlinger på syv mindreårige gutter høsten 1904 og våren 1905. Noen av guttene var 15 til 16 år, og tre var 10 til 12 år og kun observatører. Overgrepene skjedde om bord på Piders skøyte ved Lagmannsholmen. Pider var tidligere ustraffet, og han tilsto på stedet. Det var mange fattige som gjorde kriminelle handlinger. I fengselet kan det virke som om de var mer opptatt av Piders fortellertrang enn grunnen til at han var der - *«Han prater og prater ustanselig!»*

Pider Ro's levebrød

Gabriel Scott skriver i 1950 at Pider Ro solgte litt skjell som agn, og bestilte ellers så lite som mulig, men Fiskaa forteller mer. *«Peder hadde sit gode udkomme; thi han var en alsidig mand. Han drev om sommeren lidt fiskeri. Desuden skaffet han byens borgere alt udstyr, naar de vilde ha en fisketur ... Saa var han desuden imellem vagtmænd*

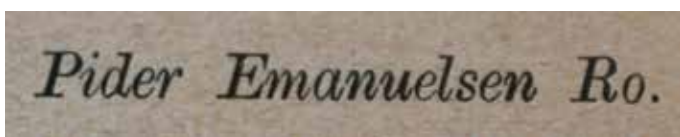
paa skibene. Men i den kolde vinter, naar kjøiten frøs inde, levet han af, hvad hans mange venner gav ham. Hans historier maatte jo belønnes.» - så vi kan si han var en slags sesongarbeider i underholdningsbransjen. «Som betaling hadde vi gjerne med litt skråtobakk eller annet han satte pris på.», skriver «T» i Østlands-Posten. Fiskaa skriver også at Pider var fast guide og medhjelper for en engelsk sportsfisker som i flere år bodde på Ernst Hotell. Han kan vi lese om i Pider Ro-historiene, der Pider lærer ham at kvinnfolk heider mannfolk osv.

Men Pider Ro måtte over flere tiår ha hjelp av fattigvesenet for å overleve. I 1862 var han i seks uker innlagt på sykehus, som noterte at han hadde en slett moral. I 1865 var han innlagt i fire uker med «venerisk syke, dryppert», altså gonoré. I 1870, 1886 og 1887 var han på sykehus igjen, av ukjent årsak. Fra 1875 til 1890 fikk han fem og åtte kroner hver måned i støtte. I 1905 opplyses det at han de siste årene hadde mottatt åtte kroner hver måned.

Bibelske mellomnavn

25. januar 1911 står det et stykke «Pider Ro og havfruene» i Agderposten. Det står uten navn under, men det kan se ut som det er Scott som har skrevet det, for Pider er gjort til en komisk figur, og det handler om varsler og overtro som i *Det spøker* som kom nettopp i 1911. På Kinn var det «saa yrende fuldt af Havfruer rundt mig som Jenter paa Mosfjels Dansesal.» Da havfruene ble for nærgående og innsmigrende «reiste jeg mig fort op og skreg: Pak dere afsted Troldskab og Ukjurer og Dævelskab, og lad mig, Peder Zakariassen Ro faa være i Fred ...»

Det kan se ut som Pider Ro likte å skape autoritet ved å tillegge seg bibelske mellomnavn. Her kaller han seg Zakariassen (Zakarias er faren til Johannes som ble født et halvt år før Jesus). I folketellingen i 1885 kaller han seg Petter Mikal Roe. (Mikael er en erkeengel) Og da Scott publiserte Pider Ro-historien «Et beist» for første gang i 1899 i vittighetsbladet «Korsaren», skrev han under Pider Emanuelsen Ro. (Emanuel er et av navnene på Jesus, og betyr «Gud med oss») Emanuel er også tittel på Scotts bok fra 1922.

Hvor tidlig dukker Pider Ro opp i litteraturen?

Det var få i 1890-årene som ikke visste hvem Pider Ro var. Vilhelm og Thomas Krag kjente ham godt, så Scott må også ha kjent ham fra ikke lenge etter han begynte i 4. klasse på Kristiansand katedralskole i 1887.

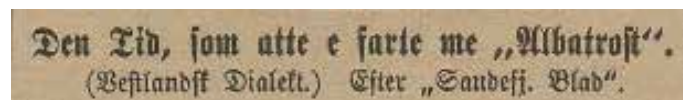
Thomas Krag skriver om Pider Ro i *Jon Græff* i sitt debutår 1891. Boka handler om Jon Græff som slår seg ned på ei lita øy utenfor Kristiansand, og der kommer en mann på besøk, som må være Pider Ro. «Han snakket meget forunderligt, men sad ganske alvorlig, saa en kunde mest tro, at det, han sagde, havde sin Rigtighed, bare ikke Mesteparten havde hørt saa rent urimeligt ud. Han sagde saaledes, at han engang i fjorten Dage havde vandret paa Havsens Bund ligefra Fyret til Hanegalskjæret, og hele Tiden havde han levet af Skjæl og Snigler. Men saa var han kommen, der Havfruene boede. ... saa fik han Havfruemelk ... Samme Mand skulde være fuld af Historier om Havfruer, og tillige havde han sagt sig at ha gaaet paa Havsens Bund» så

han ble «fuld af Aal og Krabber, hvilke havde bidt sig fast i ham.» Og litt senere i boken blir Pider Ro som vi vet hadde en hund som het Ludafisk, kamuflert under navnet Anders «Han husked Anders, som laa i Skøiten ved Ludefisker - - - han blev som Dyret tilslut.»

Når Gabriel Scott samme året 1891 er med i studentforeningen Idun på Kristiansand katedralskole, kan det virke som han er opptatt av at Pider Ro er fattig. 19. januar skriver han i studentavisen «Iduns-Æblet» et dikt «Efter bordet» som gjerne kan være om Pider Ro. Han skriver det under pseudonymet Cadmus. «Naar man er mæt af bordets mad, og maven mæsket er. og man af mættelsen er glad, og munden fedtet ler, da blir man slig i madhumør, at slig en glæde ikke, nogensinde kjendtes før, af «Pitter» eller «Rikke».»

Ulike versjoner av Pider Ro-historiene.

30. mai 1895 trykkes den første Pider Ro-historien «Den Tid, som atte e farte me «Albatrost»» i Sandefjords Blad, anonymt. I løpet av halvannen måneder er den trykket i minst åtte andre aviser, i Kristiansand, Moss, Fredrikstad og Trøndelag, og for norskamerikanere i Nordisk Tidende i New York. Dette blir senere til første historie i den første *Lillehavns mysterier* (1898), men med en god del endringer. For eksempel blir «Aa e heider Tønnes Olsen aa e fra Lellesand», endret til «Aa heider Pider Ro og e' fraa Lille-

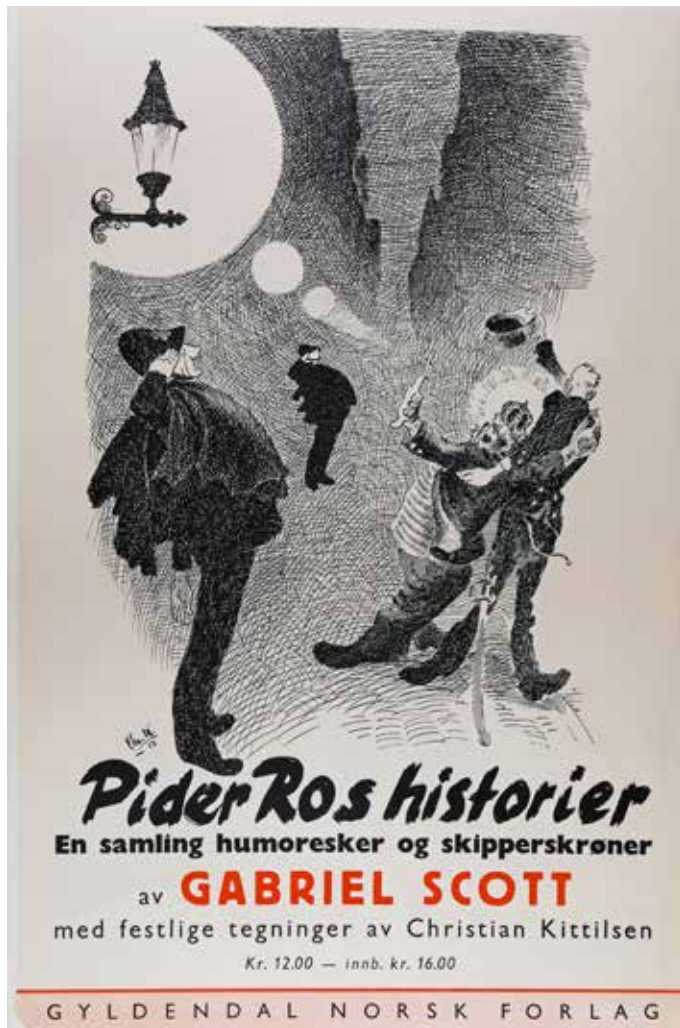
hamn», og det er lagt inn mange muntlige fraser inni mellom.

8. august 1895 har Gabriel Scott opplesning på Møllers Sal i Storgaden 67 i Grimstad, ifølge annonse i Grimstad Adressetidende, og noen dager etter på «Bazar» i Frivold Arbeiderforening, og på Fevig sanatorium. Der leser han også «Studefægtning i Madrid», som først i 1941 får ei dronning med i historien, og blir en del av «Min forlovels med dronning Pedronelle af Spanien». Denne historien og «E og presen af Vales» trykkes i fire aviser i 1896. Her skriver Scott under fullt navn. Han har også noen opplesninger litt før jul 1896. Så ser det ut som det er pause fram til *Lillehavns Mysterier* 1 og 2 kommer i 1898 og 1900. Denne tiden er Scott flere ganger i Kristiansand og møter Pider Ro. «Jeg reiser nu snart tilbage til Kristianssand, hvor jeg liker mig bedst blandt alle de sydlige byer her», skriver Scott i 1896 til bildekunstner Thorolf Holmboe.

I 1899 til 1901 skriver Scott syv Pider Ro-historier i vittighetsbladet «Korsaren», blant annet en ukjent historie «Haassen mi sylta kineserane». 1898-utgaven av *Lillehavns Mysterier* er utgitt på John Fredrikson forlag i Kristiania. Når 1900-utgaven skal utgis, skriver Scott to brev til Narvesen Kioskkompani våren 1900. «Sagen er, at jeg ved min forlægger John Fredriksons konkurs er saaledes stillet, at jeg gjerne vilde have Dem til at overtage ... jeg tror den vilde passe fortrinlig til reiselektüre. Jeg henviser derfor til min sidste bog «Lillehavns Mysterier» af Finn Fogg til hvilken jeg er forfatter, og som udkom i to oplag (1898). ... Forøvrigt henviser jeg til «Korsaren», hvor jeg er stadig medarbeider som Finn Fogg.» Det har vært flere teorier om hvilke steder Lillehavn er en konstruksjon av. Scott gir her svaret: «Det meste stof er fra det gamle «Kolbjørnsvig» ved Arendal, men ogsaa fra andre smaabyer – Porsgrund – Grimstad.» Selv

om Scott beskriver John Fredrikson Forlag som konkurs, så kom også *Lillehavns mysterier 2* (1900) av en eller annen grunn også ut på dette forlaget.

Scott endrer på de fleste historiene i større eller mindre grad for hver gang de kommer ut. De var først på dialekt, i avisene, i «Korsaren» og i *Lillehavns Mysterier 1* og 2. Så kom de som egen bok i 1905 – da på riksmål. I 1911 står «Pider Ro og havfruene» i *Agderposten* på riksmål. Det kan se ut som det er Scott som har skrevet denne historien. I 1912 står «Kresten Maagedanks forunderlige loftreise med ei ørn» i antologien *Humør*, igjen på dialekt. I 1918 kommer det ut en antologi *Skrønebog* for norskamerikanere i Chicago, med historien «E og Prensens av Vales». Den er også på dialekt. Og 1941- og 1950-utgavene er på dialekt.

Salgsplakat fra 1950 på 32 x 50 cm, fra min samling.

I Leewys bok nr 11, side 167 forteller han ei Pider Ro-historie om da Pider jaget koleraen vekk fra byen. Scott skriver til Gyldendal i 1953 at Pider Ro er lest på dansk radio. I det danske programbladet ser vi at «Havmanden», «E og prensen av Vales» og «Ein merkverdig tildragels med ei løve» er oversatt og lest i 1951 og 1952. Og så kom det lydbok på norsk i 2000.

Pseudonymet Finn Fogg

Scott står fram med fullt navn i 1895 og 1896. Han begynte med «Finn Fogg» i *Lillehavns mysterier* i 1898. Men hvor kommer navnet fra? Scotts religionslærer på katedral-skolen het Adolf Fog, og Scott kaller seg Finn Eggen mot slutten av forfatterskapet. Likevel kommer nok navnet fra Phileas Fogh som Scott skriver om i *Lillehavns mysterier 2*, i historien «Den engelske syge». Engelskmannen gikk til «boghandleren efter «Jorden rundt i 80 dage» for om mulig at tilegne sig noget av den stoiske ro og afmaalthed, dette urokkelige flegma, mr. Phileas Fogh er saa vel udstyret med.» - altså samme stoiske ro som «jordomseileren» Pider Ro var utstyrt med.

Scott skriver i 1941 til Hydle i *Aftenposten* og ber om at de anmelder *Pider Ro's historier*. Han skriver «Jeg vilde i tilfelle helst fremdeles gjemme mig bak «Finn Fogg», skjønt det vel ikke er noen hemmelighet lenger, hvem F. F. er.» I 1950 skriver Scott til Gyldendal «Jeg vilde helst fortsatt som Finn Fogg, men mener De at det betyr noe for salget, at jeg toner flagg, så får jeg gi meg.» Scott kaller Finn Fogg for sin venn i en dedikasjon jeg har: «Kjære Johan Bojer! En lykkelig hilsen fra min ven Finn Fogg. 11/5-42»

De siste årene

Etter et år i fengsel kom Pider Ro ut sommeren 1906. Han hadde lagt på seg fem kilo, men var “meget skrøbelig” og lite førlig, akkurat som skøyta ved Lagmannsholmen. Den «trakk vann som et sold ... og måtte øses rett som det var, både natt og dag», skriver «-ulf.» i *Fædrelandsvennen* i 1962. «Hvis vannet steg altfor høyt innabords, og Peder sov, nappet «Ludafisken» i ham, og sa fra om at nå måtte det øses ... Til sist ble det allikevel for vågsoomt ... og så fikk Peder plass på Strømmes gamle hjem i Elvegata. Det var den 26. november 1908. Og første St. Hans kveld etterpå ble skøyta fylt med fliser og andre brennbare saker fra vervene der nede og slept ut på fjorden bortimot Fiskå. Der satte de fyr på den, så den endte sine dager som et praktfullt St. Hans bål.»

Kilder: Kilder: Brev fra Scott til Gyldendal 15/5, 10/9-1921, 16/10-1928, 27/6 og 29/8 og 25/10 og 18/11 -1950, 25/11-1953. Scotts brev til Aschehoug 27/4 og 25/6-1905, 28/8-1906. Brev fra Scott til bildekunstner Thorolf Holmboe 19/11-1896. Brev fra Scott til Narvesen Kioskkompani 6/3 og 21/4-1900. Brev fra Scott til Hydle i *Aftenposten* 14/11-1941. *Korsaren* 14/12-1899, 1/2, 15/2, 1/3, 10/5, 11/8-1900, og 10/1-1901. Gabriel Scotts informant Pider Ro (2019) av Roger Tronstad, (google!). *At maatte erholde en liden Hjelp* (2016) av Roger Tronstad m.fl. *Kristiansands bebyggelse og befolkning i eldre tider* (1984) av Karl Leewy, bind 2 s 26, bind 3 s 138, bind 4 a 26, bind 11 s 167 og Registerbindet s 191. *Rusleturer i Kristiansand 1* (2005) av Knut Mæsel m.fl. *Jon Græff*, av Thomas Krag (1891) side 73 – 85, og 91. Dansk radios programblad 26/5 og 20/10-1951, 2/2-1952 og 5/5-1956. Trekk av Kristiansands teaterhistorie, av Ole Dommerud (1976). *Oddernes bygdebok 1 gardshistorie* (1968) s61. *Fra hus til hus, Vest Agder Fylkesmuseum* (2001) s45. *Flekkerøya i eldre og nyere tid* (1991) av R. M. Rudolfsen, s277. *Å i sava!!!* av Olav Varen / Ukas (1975) s 67 – 71. www.myheritage.no Christianssands Tidende 18/11-1950. *Fædrelandsvennen* 10/6-1905, 30/3-1915, 17/8-1927, 5/12 og 16/12-1931, 28/10-1932, 7/4-1934, 5/11-1938, 8/7-1941, 19/5-1962 versjon B og 8/12-1984. Eidsvold (avis) 30/4-1896. Grimstad adressetidende 6/8 og 15/8-1895, 15/11-1896. Østlands-Posten 26/7-1929. Vestlandske Tidende 11/8-1927. Dagbladet 28/12-1898. *Agderposten* 25/1-1911. Lokale informanter Normann Liene og Åge Lindebø.

Haassen mi sylta kineserane

Av Harde Johannessen

Vittighetspressen i Norge utviklet seg fra 1830-40-årene til den dabbet av i 1930-årene, og fortsatte noen tiår kun som jule-, påske- eller sommernumre. «Krydsere» som startet i 1849 regnes som det første av betydning. Det skiftet navn til «Korsaren» i 1894, og holdt på til 1904. Her hadde Finn Fogg en del Pider Ro-historier, og en del annet. Den ukjente Pider Ro-historien «Haassen mi sylta kineserane» stod på trykk 15. februar 1900.

Naar som dere tænker dere tilbake i tia i erindrunga, saa kommer dere visselig ihu den her forbaska krigen for fleire aar sia mellom amerikanerane og kineserane. Ja, e spør dere, om dere ikke gjør, udaf den grund, at dere skal forstaa, at det er sandhed, som e skal fortæle, og ikke ei udaf dei skrønane, e somti farer med. Nei, det her e' den reinaste sandfærdighed fra begyndels til endes, for e var sjel med i krigen og forfærdeligheden og bombane heilt til det slutta, og daa var e avansera til oberstloitnantskaptein i kanonane. E har endnu lua udaf soldaterklæ'ane ligganest i kista mi, saa e kan syne dere svart og hvidt som bevis paa min oplevels' regtighed.

Ser dere:

Den her krigen opsto mellom Kina og Amerika formedelst a ei trætte om ei prinsesse i Asien, og e gik med amerikanerane med ei gang – for e har aldrig kunnet utstaa dei stygge, gule kineserane – føi for asens tud og fælighed! Dei æder beidemak og svarte sniler og ser ud, som dei var smørt med tobaksaus i snuden! Nei, e gik med amerikanerane, fik me ei riktig støvanes Krav-Jørnsens revle, skreiv me ind i soldaterboga, og saa marsere mi.

O høi, for ein hær mi hadde! Vel hundre tusend mand, tænker e, og foran vors gik ein heil braade musikanterer og spelte krigsmusik, saa det regtig knaga, og bag efter vors kom hestane med kanonane og bombane og kuglane.

Tri dager efterpaa raak mi ein steinhave, som laa paa grændsen af Kina, og der komandera mi holdt og præsentera revlane. Saa stelte mi os op, og med det samme kom kineserane løbende imod vors med spyd og bauer og piler og alslast lort. Dei heiv stein, svinane, og sinna var dei som studer. Naa ja, mi skjoid et par hundre av dei, saa resten udaf dei bad om vaabenstilstand, men da'en efterpaa begyndte dei igjen. Naa hadde dei au bomber og kanoner og revler, og naa blei det et slaasbad, hvis mage e opregtig vil haabe, dere slepper for aa opleve. Mi haag hauane af hverandre i rad og række, som det var hestebloomster, mi skjoid i tættaste flokkaen, saa der dat ti-tolv i skaadet, og daa det allivelv ikke minka, greib mi bag i kanonane og kjoid dei i snuden med dondravit og esploderanes bomber. E for min del udmærka me med særdeles tapperhed; e holdt Krav-Jørnsen revla i den eine handa, og sabelen i den andre og skjoid og haag laus paa dei gule kineserindianerane, saa bloe randt som ein liden søndeflod omkring mæ, og e tidt maatte sømme, naar e hadde slaas regtig udholdanes.

Ein gang saa det spøgelig ud for me: der kom ei ildsprudanes bombe ret imod me, og før e kunde faa sagt ammen, fik e hinner midt paa kjeften, saa det skrangla og braga og gnistra for auane mine. Toi! sa'e og spotta rødt, og i det same esploderte ho udaf sammenstødet, saa jernbeder og havel og varme og pompespiger spraga omkring me, og krudrøig aldeles indhylla me og holdt paa reint aa ta pusten fra me!

Men da blei e faderlig sinna! E kom ihau Samson og Goliat, og saa treiv e ei børsen i piba og fór laus paa kineserane ganska aleine som ein rakjet og feia dei overende til høire og venstre som timoteigræs! Forlade me drab e ikke tri-fire tusend, saa e mest ikke kunde komme tilbake igjen for daue kineserar! Dei laa i dynger og hauer som store vedlav, og heile Kina blei oversvømmat udaf blo, saa kjeiseren sjel maatte sidde paa taget udaf sit slot i tri dager, før det sak i jora og sjøen. For daa hadde e regtig faat blod paa tændane, som dei seier, og ikke bare paa tændane, men over heile kroppen, saa e var aldeles rasandes! Desuden hadde e tandværk efter bomba og var aldeles overdrøjsja med pompespiger, saa det var ikke aa undrest over, at e var vond som et tordenveir! Fosørje me, spotta e ikke varme tilsluttes!!

Omsider maatte kineserane erklære se beseira, og be' ydmygelig om fred. Dere veid, at dei maatte afstaa hale Kina til Amerika og betale noe aldelest ustørtelig med penger, saa e behøver ikke aa fortele meire. Resten veid dere liesaavel som e.

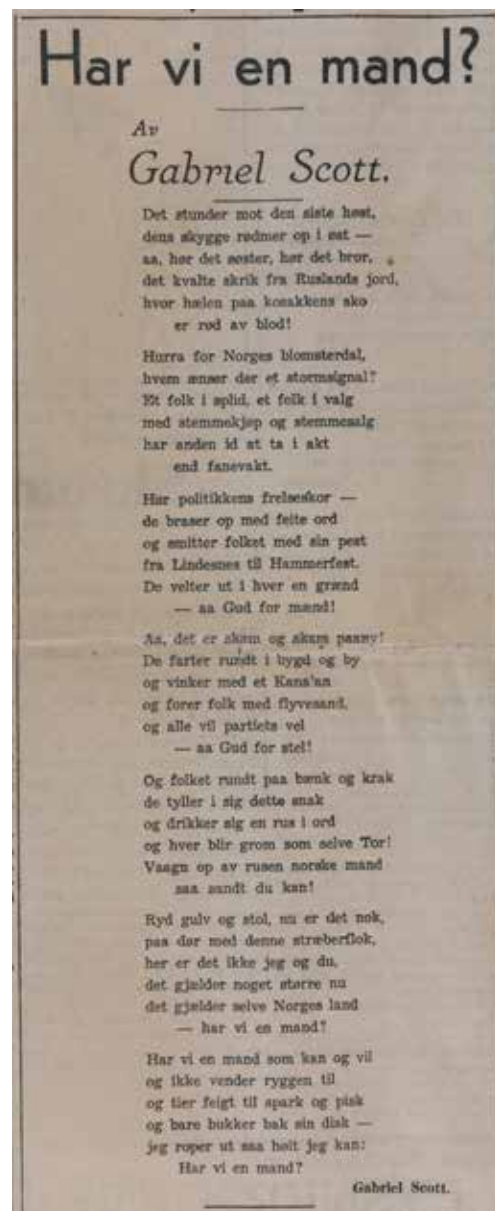
Men e vil be dere om, at om noen af dere ein gang skriver om krigen, dere da maa erindre me og sette me i boga liesom dei har gjort med Samson og Goliat.

Pider Ro

Ukjent vers i Scott-dikt

– Scott var redd for Russland Av Harde Johannessen

Første verset av Scott-diktet «Har vi en mann - » er ikke med i *Årringer* (1945) side 115. Diktet stod i *Tidens Tegn* 4/11-1933. Men etter trusselen fra den russiske revolusjon var minket, og etter opplevelsene med Hitler, strøk han det første verset og diktet to nye på slutten. Jeg var heldig å finne et eksemplar av papiravisen for salg, så nå henger den innrammet på veggen.

Henny Skjønberg (Tante Pose) hedret på Nasjonalbiblioteket

Av Harde Johannessen

På spesiallesesalen for privatarkiv og sjeldent materiale på Nasjonalbiblioteket var det i vår en monter med Henny Skjønberg-utstilling, melder Tom Bloch-Nakkerud i Oslo. Den skulle stå fra januar til mars, men ble stående til mai pga korona. Her er manuset til filmen fra 1940, bilder fra filmen, og førsteutgaven av boken fra 1904. Henny Skjønberg var også med i Fant-filmen i 1937 der hun var fantekone.

Foto: Tom Bloch-Nakkerud

Gabriel Scott- det var engang

Fædrelandsvennen skriver 9. september 2019 - 50 år siden - altså i 1969

Kaare Zakariassens petit: Bæderva kresjansandere. Iflg. Gabriel Scott skulle Pider Ro, denne sagnomsuste dybvannsseileren og skrønemageren fra rundt århundreskiftet, ro i land på ei øde sydhavsøy for å bunkre ferskvann. Vel, Pider lårer lettbåden og tar med seg to udav mannskapet fra skonnerten- en kokk, som iflg. Scott var fra Renneville, og Reinert med beine. Ja, han ble kalt så, udav det at han hadde trebein som han kunne skru på og av etter behov og behag. Vel i land på denne herre øde og farlige sydhavsøya, ble de bolde maritime overfalt udav kannibaler. Sammen med en kompis her i Makrellbugta har æ drista mæ til å lage ei vise over temaet. Og med dette gir æ ordet til Pider sjel: Æ har fart på alle hav, Æ har vore på seilas...

Fra 1971-utgaven av Kilden, portrett av Fiskeren Markus illustrert av Rolf Graff, Markus i ensom samtale med ovnen:

- Så sitter Markus i kroken ved ovnen og blikker av og til ut i stuen og prater et ord eller to med seg selv. Somme tider svarer det likesom fra ovnen, som holder å gumle på vinterveden, riktig, sier det, akkurat. Her blir en hel samtale iblant. Markus han spør, og ovnen gir svar. De er så godt innforlevd med hverandre, at ingen kan få det bedre til. Vi skal nok få fisk i det her, sier Markus. Å nå tenk, svarer ovnen. Vi skal probere i Sølvskjebugten eller ute ved Sandvigholmen, der er en riktig patent plass. Jo, ovnen synes også det, ovnen er også av den tro. Eller vi kunne ro ut til Hudsund og prøve å ta den på utsiden der. Markus spiler en maske på fingrene og ser opp med et spørrende blikk. Jo, ovnen er enig igjen, ovnen er enig i all ting. Prøv bare i Hudsund, sier den, Markus får saktens fisk der ...

Fra 1998- utgaven av Det gygne evangelium på engelsk organisert av Jan Scott:

- St. Peter finished his round at last, and went down to the door to shut up for the night. But first of all, he fetched a large sign and hung it up on the outside:

THE GATES OF HEAVEN ARE OPENED AT 8 A.M. APPLICANTS FOR ADMISSION ARE REQUESTED NOT TO MAKE A NOISE OUTSIDE. IN CASE OF RAIN, AN UMBRELLA WILL BE FOUND IN THE RIGHT CORNER. By order: St.Peter

There! Perhaps that would keep people from hammering at the door in the middle of the night, After all, this wasn't a hotel And if anyone thought it was, well they'd better think again. There was a bundle of straw if they got tired of standing. At last he turned the key twice in the lock, and fastened a heavy bolt on the inside. It would puzzle the Devil himself to get in now!

St. Peter went off and curled himself up comfortably for the night. Deep silence reigned throughout the mighty halls

... Suddenly there came a violent knocking at the gate.

« Open, open!» cried a voice outside. But St. Peter never heard a sound, he was sleeping the sleep of the self-righteous, the deepest kind of sleep there is.

K&TE

OPPFORDRING!

For rask kommunikasjon med Selskabets 400 medlemmer om nye arrangementer m.v., mail da inn din e-postadresse til Harde Johannessen, hardej@hotmail.com

Gabriel Scott (1874 – 1958)

En glemt eller gjemt dikter? Av Kristine Gilje

Kåseriet av Kristine Gilje er oversendt Gabriel Scott selskabet av datteren Kristin. Hun må ha holdt foredraget i 2003, for hun nevner at *De vergeløse* kommer ut dette året i nytt opplag, og at *Blomster-Eventyr*, som kom i 2001 i nytt opplag nettopp var utkommet.

A. DEN SØRLANDSKE DIKTERSKOLE

Siste 10-år av 1800-tallet – første 10-år av 1900-tallet bestod av:

- Thomas Krag – Svundne slekter, «en svanesang om døden»
- Vilhelm Krag – innledning nyromantikken – gav Sørlandet navn
- Olaf Benneche – romantisk – Setesdalens dikter
- Gabriel Scott – yngste og betydeligste, gav Sørlandet dets identitet

B. KORT BIOGRAFI

Født i Leith i Skottland, faren var sjømannsprest Svend Holst Jensen, moren Caroline Schytte Jensen. Begge kom fra velstående kjøpmannsfamilier og begge var kunstnerisk begavet (Jfr. 3 søte småbarn). Flyttet fra Leith til London. Men så i 1882 ble faren utnevnt til sokneprest i Høvåg, til en liten idyllisk kystbygd med en gammel kirke og en falleferdig prestegård, få eller ingen «likesinnede» for presteparet.

Men Gabriel Scott flyttet inn til eventyret og friheten – til natur, skog og sjø, blomster og fuglesang – og kom tett inn på de menneskene som levde der. (Skildret i «En drøm om en drøm») Sørlandsbygda satte evige merker i hans sinn. Han kom hvert år tilbake til Høvåg.

Det ble avduket en minnevarde i 1974 utenfor Høvåg kirke. Max Tau, 100-årig lesekamerat avduket denne.

Etter konfirmasjonen gikk Scott på Kristiansand Katedralskole. Han tok ikke artium, gikk på teknisk skole i Porsgrunn, praktiske ferdigheter hele livet.

Han ville bli dikter og tok navnet Gabriel Scott. Han bodde en kort tid i Oslo og flere steder på Sørlandet. Flyttet til «Mågereiret» på Tromøya i 1917 og bodde der til sin død i 1958.

3 ekteskap – 3 sønner i første ekteskap, hans kone døde kort tid etter skilsmissen, og han hadde ansvaret for dem fra de var små. En sønn (Elg Bjarne) døde 14 år gammel.

2. ekteskap var barnløst (kort)

3. ekteskap – en sønn

Gabriel Scott var en beskjeden mann, han kunne ikke fordra blest om sin person. Bøkene tellet! (1918)

C. DIKTEREN

Sørlandsdikter, bidradd til forestillingen/illusjonen om det blide Sørlandet, hvor alt bare er idyll. – En hjemstavnsdikter. Bøkene foregår på Sørlandet. Og til en viss grad er det rett:

Hans diktnings røtter er dypt og varig festet i Sørlandets jord. Han kjente det så godt. Han skildret sjøen og sjølivet, skjærgården, uthavnene og småbyene, men også de indre bygder, heiene, dalførene, lommekjent i hele det geografiske Agder, og han skrev om menneskene: Sjøfolkene, fiskerne, strandsitterne, heiegjeterne, de som klorte seg fast på skrinne gårder – om sed og skikk, tro og overtro, barn-

dom, alderdom, humor og tungsinn, godhet og smålighet. Han øste av sin utrolige kunnskap om sin landsdel – men satte det i et mye videre perspektiv, gjorde det allmenmenneskelig slik at en kjenner seg igjen, selv om handlingen foregikk i en uthavn eller i en trang dal på Sørlandet.

«Han diktet om fiskeren og hyrden – slik de har vandret gjennom seklene fra Genesaretsjøens bredder og fra Betlehems marker – dikteren møtte dem i sin egen landsdel» (Prof. Hemmer UIA).

Scott var:

- Nyromantiker – nyrealist
- Barnebokforfatter
- Lyriker – dramatiker
- Episk folkelivsskildrer – folkelig humorist
- Religiøs mystiker

Formidabel produksjon

60 bøker

Noveller, essays, eventyr

Oversetter, anmelder

10 000 brev! Skuespill

Nødvendigvis et valg!!

Han ble aldri rik!

Utelatt: Skuespillene, artikler/noveller, diktsamlinger

Konsentrert om:

- Sørlandsdikteren
- Sosial samfunnsrefseren
- Religiøs – mystiker
- Bibelsk kontekst

Vevd i hverandre! Selv om en kan trekke ut enkelte bøker

Plassering i litteraturhistorien

En slags dobbelplassering:

Hjemstavnsdikter

Religiøs mystiker

Han plasseres sammen med Falkberget, Duun og Undset. De var alle individualister og fulgte sin egen vei eller kall, og lot seg ikke påvirke av noen motetrend (t.eks. Hoel, Borgen mv. psykoanalysen) etter 1. verdenskrig – 20 årene.

I all sin diktning er G. S. opptatt av ekstensielle – og derfor også av religiøse problemer: Menneskeverdet.

Hva er et menneske?

Hvorfor er vi her?

Hvor kommer vi fra og hvor går vi hen?

Finns der en Gud? En kjærlig Gud?

Hva krever Gud av oss?

Min skyld, mitt ansvar? Det oppreiste menneske – godhet, ydmykhet, tålmodighet

Hvor kommer vondskapen fra?
Hvorfor må de gode lide? Lidelsens gåte
«Ærefrykt for livet» (Albert Schweitzer)

Han var prestesønn, men meldte seg ut av statskirken og hadde beiske utfall mot den etablerte kirke, prester og predikanter. Men hele hans diktning ligger innenfor en kristen kontekst, og en kan egentlig ikke få det rette utbytte av mye av diktningen hans uten å kjenne Bibelens verden – erkjenne der er noe som heter sjel og ånd, noe utenfor det materialistiske – en vei å gå mot et mål.

Sitater:
«Tilværelsens mål er lyset, gleden og barmhjertigheten og håpet»

«Et menneske kommer til verden – en ånd daler ned på jorden, den roter en støvsky opp omkring seg, tar støv på og sleper det rundt. Når dens tid er omme, legger den atter støvet av og vender tilbake i det eviges favn» (Kilden)

OPPDELING AV HANS DIKTNING

1. DEBUT OG LÆREÅR – til 1915

Debuterte tidlig, 20 år gammel med noen nyromantiske dikt, vakte ikke større oppmerksomhet. Ellers i årene før første verdenskrig: Skildringer og folkelivsbilder fra Sørlandet, det finnes perler i blant dem, men de nådde ikke så langt ut.

Titler:
Vester i skjærene
Blåskjell
Det spøger
Lillehavns mysterier

Folkelivsskildringene var såpass nærgående at folk kjente seg igjen – eller naboen!
Kjeppjaget fra Grimstad.

2. VIKTIGST I DISSE ÅRENE: BARNEBØKENE

GS var svært glad i barn. Han hadde levd et friskt og fritt barneliv i Høvåg – noe som han alltid så tilbake på med glede, og som i 1902 resulterte i hans første barnebok: TRIP-TRAP-TRESKO.* En bok som skapte en ny barnelitteratur i Norge – et veiskille. Det var en bok for barn og om barn, en humorfylt skildring uten moralsk pekefinger! (Trykkes opp igjen i år)

*Historien om Bjørg Sandve
August Jacobsen/G.S. 3. bestefag
Emanuel – et menneskefrø

Det kom flere etter: Hollender Jonas, Gutten i røyken og Kari Kveldsmat. Mest kjent og elsket er Sølvfaks – historien om en katt som er en katt og oppfører seg som en katt! Selges enda – Nytt opplag.

Billedbok: KREIDOLFS BLOMSTEREVENTYR 1901
Forord av Bjørnsson. Beste oversettelse, Norges første bildebok i farger. (Nylig trukket opp på Antropos forlag)

Han skrev ikke flere spesielle barnebøker, men barna følger med gjennom hele hans diktning: barn som har det godt, barn som lider, barn som ler og gråter – en viktig del av menneskeheten og som vi har så lett for å overse.

3. GJENNOMBRUDDET – JERNBYRDEN I OG II 1915 (40 ÅR)

«En saga om fedrelandssinn»
En skildring av nødsårene på slutten av 1700-tallet og det første 10 året av 1800-tallet, bl.a. følger av Napoleonskrigene. Den foregår hovedsakelig i Høvåg/Lillesandsdistriktet og involverer også Lofthus-bevegelsen, bondeføreren Christian Lofthus som 2 ganger var hos kongen i København med klagebrev. «Gav Agdersidens Suk dets Mæle». (Henrik Wergeland) Døde på Akershus.

- Av og til setter Gud et folk på prøve – det må bære en jernbyrd for å lutres gjennom lidelsen. (Hovedtanke)

Den inneholder alt: lidelse, glede, humor, barneskildringer, ulveslag, gruoppvekkende henrettelsesscener, smålighet – hele menneskelivets aspekter på godt og vondt.

Hamsun: «Sitter omsust av Gabriel Scotts bok etter lesningen».

Ender med: «...Enok Ruben det ensomste menneske på jorden som har mistet alt, låser igjen huset sitt og tar fatt på vandringen, ensom mot det ukjente» «Og det ord kom til ham fra mørket, et dypt ord fra Kongenes bok: Gud var ikke i stormen, stod det, og ikke i jordskjelvet eller i ilden, Gud var i den stille lyd – i suset som gled henover jorden etter at ilden var slukket ut.»...

4. HANS VIDERE DIKTNING 1917 - 1952 (78 år)

Prøvd en slags interesseområde – oppdeling.

a. Sørlandske folkelivsskildringer

Her er humoren rikelig representert, men også medfølelsen med de små, de som ikke strekker til – og harmen mot dem som har makt og bruker den til å utnytte og trykke ned «disse Guds minste små»

De to bøkene som er mest «sørlandske» og som fremdeles lever i beste velgående er:

- PIDER ROS HISTORIER «Om hans forunderlige selvpplevelser tillands og til vands» (1905)
- SKIPPER TERKELSENS LEVNEDSLØP (1935)
– Brekkestø

Pider Ro – levende modell – en av Sørlandets beste fortellere – skrevet på dialekt

- VINDHOLMENS BESKRIVELSER
(Gaupholmen i Brekkestø)

- BARKEFLETTEREN – en krønike fra en utgrend 1931

Oldingmentalitet – svært lokal – kjedelig!

Du ler, men med en klump i halsen.

Sigrid Undset: «En føler så inderlig hva hvor dyrt og verdifullt alt er, like til de siste døende gnister av livet».

- SOMME TIDER SAA SIDDER E OG TÆNKER OG
SOMME TIDER SAA BARE SIDDER E.

Opplesning: Sjøormen
Sang: Reinert med beinet

b. Sosiale diktning

Gabriel Scott var samfunnsengasjert – «medmenneskeengasjert». Opptatt av enkelte menneskers lidelser, først og fremst barn, men la oss si alle lidende, «forsvareren for de fattige og veike» (Björg Sandve)

Typisk: Krigsdiktet: Det måtte noen være små.

Bøker: I Fant

II Josefa – historien om en mor

III De vergeløse

FANT 1928 (Et blad av de reisendes bok)

Fantene - innslag i det sørlandske folkeliv – «Barsk sosialrealisme – verdifull provins til landet lagt» (Harald Grieg). «En av hans fornøieligste og muntreste og sorgløseste bøker»... (Carl Nærup)

FILMEN! Film med Happy End.

«Sørlands-stempelet» - «Sørlanderiet» som ble lagt på både Scott og Krag – et hinder.

For hva handler egentlig Fant om:

- Et forhutlet folkeferd på utsiden av samfunnet
- Kvinnemishandling og incest
- Mord og drukning
- Sult og frost

JOSEFA – Fant II – 1930 16 år, Historien om en mor

Josefa – hva som skjer med henne og barnet, fra hun slippes ut av sykehuset i Arendal og vil gå til Lille Tovdal for å finne en moster, til hun bæres i land på Lillesand brygge fra et vrak av ei skøyte som ble skrudd ned av isen.

Voldtektscenen: Mer brutalitet og menneskeforakt enn mange krigsbøker til sammen.

DE VERGELØSE – Et barns historie

Les innledningsdiktet – Alle medskyldige tilegnet

Hugger i penn!

En flammende anklage, beisk, sviende og giftig – «en knyttneve av en bok».

«Redslene bak samfunnets dører» (Falkberget).

Forargelsens glo levende.

Aktuell i dag - Aschehoug utgir i år.

STIEN ELLER KRISTOFFER MED KVISTEN (1925)

Barnemishandling

Fra lidelse til lutring

Max Tau: Hans beste bok

I grenselandet til hans religiøse diktning

c. Religiøse diktning

Mystikk og kristendom

De store livsspørsmålene er innevevd i alle Gabriel Scotts bøker. Men der er 4 bøker som skiller seg ut, med hovedvekten på livets viktigste spørsmål. Professor Jacob Jervell har holdt en foredragsserie om disse. Utgis.

- Kilden 1918
- Det gylne evangelium
- Helgenen
- Færgemannen 1952

KILDEN – Brevet om fiskeren Markus 1918

Scotts mest leste bok – «den stilleste bok i norsk litteratur (siste utgave i Bokklubben 2-3 år siden).

Fiskeren Markus: Den enfoldige med «det opplatte sinn – det sinn som undres og tar imot».

En kommentar til den første artikkel: «Jeg tror på Gud Fader, himmelens og jordens skaper». (Jervell). De bibelske allusjonene.

Utdrag: Markus holder søndag, Markus på Bedehuset.

DET GYLNE EVANGELIUM 1921/1954

En legende – begynner i himmelen, forferdet over lidelsen. St. Peter og Vårherre reiser ned på jorden, og St. Peter mener noe har Gud gjort galt og vil ordne opp i miseren. Vårherre: Det skal lukkes opp for alle.

Utdrag: Far Johannes, kjenner du meg?

Botemidlet: Kjærlighet

HELGENEN 1936

Gabriel Scott regnet denne boken som sitt hovedverk. «Ingen helgener siden reformasjonen til GS skapte en – og en barnehelgen.» (J. Jervell)

Sven som har synske og mystiske evner, han ser «bak forhenget» og opplever at Gud gjennomlyser hans sinn. Som Kristus går «han rundt og gjør vel», men prest og bygdesladder gjør det de kan for å knekke ham. Spørsmålet er igjen: Hvorfor må det gode menneske lide? Er det ondskapen som har overtaket i denne vår verden?

Even søker sin siste nød til kirken, der han dør under 1. juledagsgudstjenesten.

- Fred på jorden

OPPSUMMERING – «Den aldrende anakronisme»

FERGEMANNEN –1952

Enestående i norsk litteratur!

Hans siste bok – i skjæringspunktet mellom tid og evighet, kan tolkes som hans livstestamente – i alle fall et punktum eller et siste spørsmålstejn fra en dikter som hele sitt liv hadde tumlet med gåten om det vonde og det gode i livet – og menneskets skyld og ansvar. «Det oppreiste menneske».

Boken kan kalles en legende, i slekt med middelalderens visjonsdiktning. Draumkvedet. Kornelius Vatnes skjærsild/soningsgang. Bærer på en byrde som letter etter hvert.

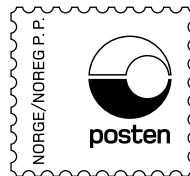
- Det bilde han malte i sin ungdom, men klusset til
- De tre søstrene
- Terese
- Fergemannen med barna.

Det gode nærer – det vonde tærer.

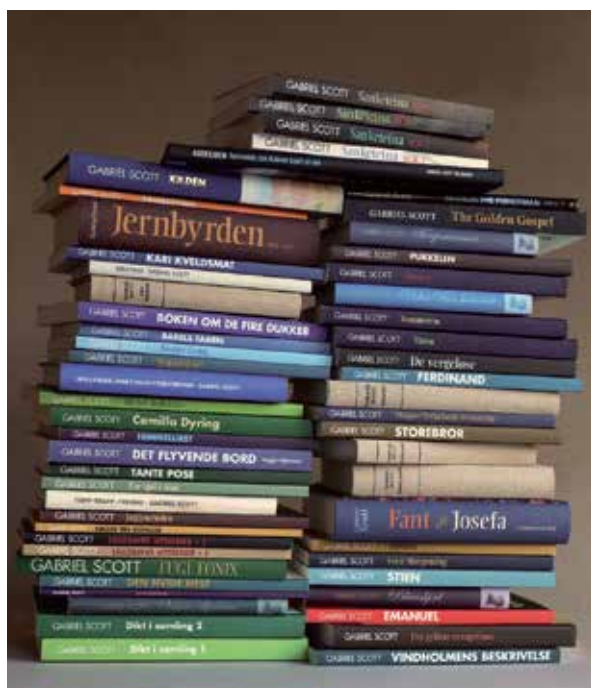
Utdrag og avslutning.

Kornsangen.

Retur:
GSS v/ Harde Johannessen
Hæstadveien 219
4770 Høvåg

ALT AV GABRIEL SCOTT

**GABRIEL SCOTT
SELSKABET**

**Vi har verdens største utvalg
av Gabriel Scott!**

NYTT FRA GSS FORLAGET til Scott-dagene

**100-årsutgave av
DET GYLNE EVANGELIUM**

Innbundet jubileumsutgave 1921-2021.
Illustrert av Arvid Bergstøl.
448 sider. Innb. kr 399,-

HELE GABRIEL SCOTT'S FORFATTERSKAP FRA GSS

Aftenrøde (hft.)	99,- (75,-)
Agdesiden, – Sørlandet slik Gabriel Scott så det	200,- (140,-)
Alkejegeren	200,- (140,-)
Babels taarn (hft.)	149,- (105,-)
Barkefletteren	200,- (140,-)
Blaaskjæl	200,- (140,-)
Boken om de fire dukker/Dukke-drømmen (ill.)(hft.)	149,- (105,-)
Broder Lystig (hft.)	149,- (105,-)
Camilla Dyring (hft.)	149,- (105,-)
De vergeløse (hft.)	149,- (105,-)
De tre lindetrær (hft.)	149,- (105,-)
Den hvite hest (hft.)	149,- (105,-)
Det gylne evangelium (jub.utg. NY HØSTEN '21)	399,- (300,-)
Det flyvende bord (dobbelbind) (hft.)	149,- (105,-)
Det spøker	200,- (140,-)
Dikt i samling 1 (heft.)	149,- (105,-)
Dikt i samling 2 (heft.)	149,- (105,-)
Emanuel (hft.)	149,- (105,-)
En drøm om en drøm: Våren (hft.)	149,- (105,-)
En drøm om en drøm: Sommeren (hft.)	149,- (105,-)
En drøm om en drøm: Høsten (hft.)	149,- (105,-)
Fant / Josefa (dobbelbind)	250,- (175,-)
Far sjøl i stua (hft.)	149,- (105,-)
Fugl Fønix (hft.)	149,- (105,-)
Ferdinand (hft.)	149,- (105,-)
Fergemannen	200,- (140,-)
Helgenen	200,- (140,-)
Hellig tre konger (hft.)	149,- (105,-)
Himmeluret (hft.)	149,- (105,-)
Hollender-Jonas (dobbelbind)	200,- (140,-)
Hyrden (hft.)	149,- (105,-)
Jagtjournalen (hft.)	149,- (105,-)
Jernbyrden (dobbelbind)	250,- (175,-)
Kari Kveldsmat (hft.)	149,- (105,-)
Kilden, eller brevet om fiskeren Markus (jub.utg.)	369,- (260,-)
Lillehavns mysterier 1 (hft.)	149,- (105,-)
Lillehavns mysterier 2 (hft.)	149,- (105,-)
Markus the Fisherman	200,- (140,-)
Pider Ro's historier	200,- (140,-)
Pukkelen (hft.)	149,- (105,-)
Påskeeggene (hft.)	149,- (105,-)
Sanketeina 1 (hft.)	149,- (105,-)
Sanketeina 2 (hft.)	149,- (105,-)
Sanketeina 3 (hft.)	149,- (105,-)
Sanketeina 4 (hft.)	149,- (105,-)
Sjøpapegøier (hft.)	149,- (105,-)
Skipper Terkelsens levnedsløp (hft.)	149,- (105,-)
Sven Morgendug (hft.)	149,- (105,-)
Sølvfaks	200,- (140,-)
Stien (hft.)	149,- (105,-)
Storebror (hft.)	149,- (105,-)
Tante Pose (hft.)	149,- (105,-)
The golden gospel (hft.)	149,- (105,-)
Tripp-Trapp-Tresko	200,- (140,-)
Vester i skjærene	200,- (140,-)
Vindholmens beskrivelse (hft.)	149,- (105,-)
Gabriel Scott, en sørlandsdiker (biografi av Arne Beisland)	300,- (210,-)
Et levnedsløp (biografi av Truls Erik Dahl)	200,- (140,-)

**Bøkene er å få gjennom bokhandelen, eller
på www.gabrielscott.no. (Medlemspris til GSS-medl.)**